

hasonlat („mint / Nyáját egy titán”) erejét is visszavonja a kérdőmód szkepszise és a „csak akkor...” feltételrendszere.

Feltételes kondíció a megszólítotté [a beszélőé?]; az útirány biztos tudása-szándéka („Nagyon kéne tudni, hogy hová”) híján kikötőben is, hajón is, tengeren is vesztegel csak az utazó.

Pedig ha e tudásban az ember teljes lénye osztozik, az odaadástól a megvalósulás szinte már megkülönböztethetetlen: „És az már behajózás volna, vágy”. [A szöveg utolsó szava a cím első szavát ismétli el! – akárha nem is kényszerek korlátai, de a vágy végpontjai közé zárt lény volna az ember...]

Merre hát a kiút a „kényszer, / Nátha, láz, étvágyhiány...” horizontális látképéből? Egy másik vers a remény alakzatába foglalja sejtelmét: „Így csak a vágy emészt, tán fönt jobban / A kedves mind határtalan” (*Fönt jobban tán*).

4

A magyar költészet fiatal halottjai [a klasszikumból Csokonai, Petőfi vagy Radnóti, a közelebbi múltból Sziveri János vagy Prágai Tamás] nemcsak írói hagyatékot bíztak ránk, de azt a különleges feladatot is, hogy az olvasás ne – vagy ne pusztán – a kultikus megrendülés alkalmá legyen. Simon Balázs személyes emléke előtt is leghathatósabban azzal tisztelgethetünk, ha nem életére tekintünk szenvedéstörténetként, hanem életművére poétikai értékgazdagságként.

Életében hat verseskönyve jelent meg. Posztumusz művei [két próza- és egy verseskötet] a lehetséges földi teljesség képzetét borítják munkásságára. Mely azonban egésznek lenni mindig csak azokban a pillanatokban tud, amikor olvasat érintkezik a szövegek szándékaival.

Bárha a költővel elmondhatjuk mi is: „...nem / Fogom érteni soha, csak elfogodom, amit / Felkínál a nyelv” (*A tűzkép*).

Zoltán Gábor

Folyószöveg

Simon Balázs 1966-ban, Budapesten született. Magyar–latin–ógörög szakra járt az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen. Huszonhat éves korában jelent meg első verseskötete, a *Minerva baglyát faggatom mégis* [1992] a Liget könyvek sorozatában. Húsz évvel halála után írva Simon Balázsról, úgy gondolom, azokkal az emberekkel és kiadókkal kell kezdenem, akik és amelyek fontos szerepet töltek be a költő életében, és akiket, illetve amelyeket én is ismertem.

A *Liget*et Levendel Júlia és Horgas Béla alapította, miután más művészekkel és értelmiségiekkel együtt évtizedeken át hiába próbáltak lapot indítani. A szocialista világrendszernek kellett megbuknia, hogy létrejöhessen a *Liget*, mely amúgy egyáltalán nem volt szocializmusellenes, bár ez mindegy, sokkal fontosabb, hogy egy ideig egyszerre jelentette az igényességet és a szerzők, szerkesztők közti harmóniát,

szeretetteljes figyelmet. A folyóiratban megjelenő írók, költők többnyire ismerték és kedvelték egymást. Simon Balázs ebbe a körbe tartozott. Akkoriban alapította Alexander Brody a pályakezdőknek szánt díjat, és Simon Balázs az első kitüntetettek egyike volt. Ma már Bródy Sándor-díj sincsen, igaz, a szerepét átvette egy újabb alapítású díj.

Simon Balázs második kötete (*Nimród*, 1994) a József Attila Kör szerkesztésében, a Pesti Szalon kiadásában jött ki – azóta a JAK is, a kiadó is elsüllyedt. A harmadik Simon Balázs-könyvet (*A mi lakománk – Lectisternium*, 1996) a Jelenkor Kiadó gondozta, mely ma is működik ugyan, de nem egészen úgy, ahogyan az alapítása utáni években.

Mikor tehát ezekről a körülményekről írok, egy letűnt kort idézek meg. És ha túlzás is lenne úgy fogalmazni, hogy az akkori világ éppoly távol van a maitól, mint az istenek és héroszok Simon Balázs számára meghitten ismerős világa, a különbséget mindenképpen fontosnak tartom megemlíteni.

A szóban forgó műhelyek folyamatos figyelmének terében alakuló költészet szokatlanul egynemű maradt kötetről kötetre. Simon Balázs nem közeledett semmilyen hazai stílusirányzathoz vagy hagyományhoz, és nem is távolodott el tőlük. Nem kísérletezett formákkal: szabadverseket írt, melyek ciklusokba rendeződtek. Ezek a versek halványan emlékeztettek a shakespeare-i drámamonomológokra és tirádákra, elsősorban azért, mert mindegyikre jellemző volt a szenvedélyek torlódása, a képek szuggesztivitása, és az is, hogy érezhetően a dikció szervezte őket, szavalásra vagy legalábbis elmondásra íródtak. Részben éppen a dikció életteliége óvta meg ezt a lírát az érdektelenné válástól, annak ellenére, hogy jelentős és alapvetően csak a költő által birtokolt ismeretanyagra alapozódott. De figyelemre méltó az is, hogy Simon Balázs kezdetől fogva feltűnően erős képekkel és cseppet sem steril, inkább erős és egyéni nyelvvel dolgozott.

Ilyen előzmények után jelent meg 1997-ben, ismét a Liget gondozásában a negyedik kötet (*Makdír*), írhatnám, de ez az állítás figyelmen kívül hagyna két további fontos előzményt.

Simon Balázs agyát daganat támadta meg. Életét műtéttel mentették meg. Valójában csak rövid haladékot kapott, mert a tumor kiújult.

A *Makdír* két ciklusra épül. Az első az operáló orvosnak készített ajándék. A versek hozzá íródtak, őt szólítják meg. Simon Balázs édesanyja ugyanebben az időszakban halt meg. A második ciklus őt siratja el.

A kötet verseiben egyszerre van jelen a halálközelség és a remény, a gyógyulásért érzett hála, valamint a gyász fájdalma és a kötelességszerűen elvégzett gyázmunka dokumentálása, vagyis olyan jelenségek, melyek közül bármelyik önmagában elég volna témának.

Simon Balázs szülei ugyanabban az évben, 1939-ben, és mindketten Budapeستől távol jöttek világra: apja, Simon Róbert Párizsban, anyja, Prileszky Csilla a Felvidéken. Nagy tudású orientalisták és műfordítók voltak. Prileszky Csilla közvetlenül halála előtt óriási művet alkotott: ő készítette el az *Ezeregyéjszaka* teljes fordítását. Halálakor csupán 56 éves volt. Az *Ezeregyéjszaka*t hét kötetben adta ki az Atlantis Kiadó 1999–2000-ben – vagyis a *Makdír* születése jóval megelőzte az első kötet megjelenését.

Édesapjától és édesanyjától ered tehát Simon Balázs érdeklődése a távoli korok és vidékek tudásanyaga iránt. De nemcsak a könyvek és a régmúlt dolgai kötötték össze őket, hanem sokkal evilágibb tárgyak és időtöltések is.

A *Makdír a gyász* című ciklus nyolcadik darabja azt beszéli el, hogy egyszer, az anyja halála utáni időszakban, míg a költő egyedül volt otthon, élesen felidéződött benne egy korábbi, közös pillanat.

Evezni voltak a Dunán. A „Duna” szó nem szerepel a versben, és a név hiánya tematizálódik is – egy későbbi vers teszi egyértelművé, hogy erről a folyóról van szó. De nem is csak evezésnek, hanem azzal összefüggő túrának, vízparti táborozásnak emléke jelenik meg a versben:

8. Egy csepp a többihez

Elképzelem az egyetlen
 Folyó mellett, aminek
 Nevét úgy ejtem, hogy
 Közben víz is csorran
 tenyeremből vissza, egyre
 Kevesebb, hisz akkor
 Merítettem még, elképzelem,
 A tűznél ül, a lábát fölhúzza,
 Krumplit pucol, épp most, mielőtt
 Csöngettek, és még a csönd, ami
 Zavart, szelíd volt, és a hámozó
 Kezénél fényesebb, még az is
 Segített, hogy ott legyek, néztem
 Szerelmesen a főzésébe és belé, a
 Hosszú hajába, ami fekete kígyó volt,
 És olyan síkos, mintha azzal kente
 Volna ki a zsíros bográcsot, minden
 Biccenésével sajtítva egy étvágyat,
 Amit csak ő tud csillapítani, mind
 Egyetlen csepp, amit akkor merítettem,
 És most visszahullatok, a fővényágy
 Apró szemcséi is, a finom kavicsok,
 Ahogy a meztelen sarka alatt
 Csikordultak, és én a víz fölött,
 Az illattal az orromban, hogy szinte
 Megremegtem, annyira szerelmesen bele,
 Tán jobb is így, hogy csöngettek.

Láthatjuk, hogy a vers egyetlen mondat, még ha szigorúan, nyelvtani értelemben nem is az, hiszen nem egyetlen állítás: egymásra torlódnak benne az események és képek. Úgy vélem, a torlódás nem hiba, tökéletlenség, hanem a kifejezést szolgáló eszköz. És ha valaki felolvassa a verset, előadóként ezt a meg-megtörő lendületet kell formába öntenie.

Első ránézésre nem túl bonyolult ügy: a lírai én egyedül tartózkodik a lakásban, és elábrándozik, míg az ábrándozásnak véget nem vet egy ismeretlen látogató csön-

getése. Viszont a merengés közben feltűnt kép annyira erős, hogy a lírai én nem vesztí el, és rögzíteni tudja. Az már nincs leírva, hogy a meg nem nevezett látogató távozása után, a lejegyzéskor fogalmazódik meg az a gondolat, hogy „tán jobb is így”, vagyis örvendetes, hogy a külső hatás kiragadta a lírai ént a képzelgésből, vagy már akkor, abban pillanatban, amikor egyszerre tudatosul benne, hogy hová ragadta a képzelet, és hogy nincs mód tovább maradni az édes emlékek között, meg kell mozdulni, az ajtóhoz kell sietni, kommunikálni kell egy eleven emberi lényel.

Már jóval azelőtt, hogy kimondódna, a lírai én „szerelmesen” nézte az anyát, szembetűnik az ábrázolás érzékisége. A versbéli fiú kora meghatározatlan, egészen kicsi éppúgy lehet, mint fiatal felnőtt. Ezért egyszerre ez is, az is, a kisfiú tekintetében ott van a fiatal felnőtté, és a fiatal felnőttében a gyereké. Figyelmének tárgya, az anya viszont fiatal. A hosszú, fekete hajtincsek lengése kígyót idéz – Simon Balázs akkor sem szakad ki a mitológia világából, amikor látszólag a legtávolabb jut a „valóságos élet”, a „személyes élmények” irányába.

Ezen a ponton viszont meg kell említeni, hogy korábban, amikor mítoszokat verselt meg, a valóságos élettapasztalatokból származó képzetek adtak életet sorainak. Hogy a vizek világából merítsek példát, hadd idézzem fel a *Nimród* egy részletét: ...Csónakom fenékbordázata, amit a / Deszkapalló eltakar... [Az *angyalököl*] – illet 2000 tájékán leginkább olyasvalaki írhatott, aki evezett kielbootban, sőt, aki egy-egy evezés után, mikor a ki-beszállások során odakerült homokszemektől és iszapfoltoktól meg kell tisztítania a csónak deszkapallóját, kiemelte azt – akkor pillanthatta meg a különben rejtett fenékbordázatot, azt a lenyűgöző szerkezetet.

Visszatérve az *Egy csepp...*-hez, láthatjuk, hogy a „szerelmesen” szó nem véletlenül csúszott ki, megismétlődik az utolsó előtti sorban. Ha a jelenséget ödipálisnak nevezem, tudatában kell lennem annak, hogy a pszichológia ezt a fogalmat a mitológiából vette át, és annak is, hogy Simon Balázs esetében nemcsak a mindenkori fiú és anya, hanem a tudásba beavató mester és a tanítvány viszonyáról van szó: a tanítvány a tudással együtt a mestert is őrzi, és ugyanúgy nem tud tőle sohasem elszakadni, ahogy a fiú sem az anyától.

Ha feltételezem, hogy ebben a versben (és általában Simon Balázs lírájában) nem véletlenszerűen bukkannak fel a képek és motívumok, nem hagyhatom figyelmen kívül a nőalak fejénél megjelenő kígyót. Medúza alakja és története sejlik fel itt, a kegyetlen sorsú nőé, akinek pillantása kővé változtatta, elpusztította a férfiakat. Ha ezzel összefüggésben nézem a vers alaphelyzetét, a megszakított figyelmet, akkor a kővé válás, a nő által okozott halál közvetlen közelébe kerülést, illetve az attól való elsodródást ábrázolja a vers.

Miközben az elme mérhetetlen tudást képes tárolni, különböző az egyes információk súlya, relevanciája; hiába tudhat az ember az összes létező és megálmodott földrészt folyóinak létezéséről, hiába ismeri nevüket mindenféle nyelveken, egyszer mégiscsak arra eszmélhet, hogy igazából mind közül csak egyhez kötődik.

Az emlékező által megidéztet képben gyerekkori énje a Dunába meríti a tengerét, és a víz cseppenként csurran ki az ujjai közül, vissza a folyóba. Ez a kép az emlékezés metaforája. Egy csepp: egy emlék, illetve egyetlen pillanat. Ebben a metaforában egyszerre mutatkozik meg az emlékezés lehetősége és ereje, és

az emlékek veszendősége. Amikor Simon Balázs azt mondja: „...És most visszahul-
latok...”, virtuóz módon kapcsolja össze a történés pillanatát annak felidézésével és
a felidezés rögzítésének pillanatával.

A metaforának meglepően nagy tartalékai vannak. Anélkül, hogy hosszan pró-
bálnám sorolni őket, csak azt említem, hogy miközben egyetlen merítésnyi vízből
kicsorgó egyetlen csepp csillan meg, a háttérben az örökké mozgásban lévő folyó
az emlékek végtelenségét sodorja magával.

Miután konkrét személyek konkrét emlékeiről írtam, hozzá kell tennem, hogy
biztos vagyok benne, ez a vers olyan befogadóknak is hullámokat kelthet, akiket
saját élményeik más folyókhoz kötnek.

A ciklus záródarabja, a huszonharmadik vers egy dunai evezés utolsó epizódját örökíti
meg. Egyúttal ez az a hely, ahol egyértelművé válik, hogy melyik folyóról volt szó
a korábbi folyó-pillanat elbeszélésekor.

A Római part volt hajdan – a huszadik században – a budapesti evezőselet
központja. Másutt is épültek csónakházak, de itt működött a legtöbb. Innen indultak
kisebb-nagyobb túrákra kajakokkal, szkiffekkel és kielbootokkal az evezősök, és ide
tértek vissza a Dunakanyarból és a szigetkerülésből vagy távolabbi partokról. Mi-
után kikötöttek, a csónaklifttel a csónakházak előteréhez emelték hajóikat, majd
kimosták és szárazra törölték őket. A fából készült csónaktestekben nem hagyhattak
sok vizet, és iszapot végképp nem, mert akkor elkorhadtak volna. A fáradtan partot
érő evezősöknek már-már ahhoz fogható próbatétel volt ez, mint Odüsszeuszé,
akinek húsz év távollét után még a kéréket és a hozzájuk szegődött szolgálókat is
ki kellett irtania. És ahogy a görög hősnek az istenek rendelése szerint ezután még
útra is kellett kelnie a szárazföld belseje felé, úgy az evezősök előtt is hosszú út állt
még. Ha nem volt autójuk, jellemzően felgyalogoltak a HÉV-hez. Az egyik út, ami
a helyi érdekű vasút Római part nevű megállóját a Római parttal összeköti, a versben
említett Rozgonyi Piroska utca.

Jobb módú embereknek persze lehetett személygépkocsijuk – mondjuk
a Merkúrtól – ám nekik jellemzően inkább motorcsónakjuk volt, nem kajakjuk vagy
kieljük, de még valószínűbb, hogy telket birtokoltak a magyar tenger partján. Távoli
nyelvekkel foglalkozó értelmiségiek kis valószínűséggel tartoztak a jómódúak közé.
[Utóbbi mondat jelenidőben is érvényes.]

A városi életbe való visszatérés előtt, hogy erőt merítsenek, és hogy halogas-
sák a folyó elhagyását, betérhettek a számos ott üzemelő kocsmá, lacikonyha vagy
kiszvendéglő egyikébe egy sörré, esetleg ehettek egy kis sült halat.

Ahogy az előbb idézett vers, ez is egyetlen mondat, és ez sem *igazi* mondat, vagy
ha mégis, nem más, mint felsorolás, látványelemek enumerációja, visszatekintés
mindarra, amit a lírai én és a vele lévő anya együtt látott, láthatott.

23. Római part

Egy dunaparti sáv, aztán
Derékszögben az a mesés fasor,
A Rozgonyi Piroska dús platánjai,
Pöndör kéregcsíkok az aszfalton,
Mint száraz papirusztekercsek esnek
Szét a láb alatt – addig a csónakházi
Placc, a parti sáv, fellocsolt por,
Egy-egy sínpár a csónakliftekhez,
Fabódékban lacipecsenye-hal és, persze,
Sör, kimustrált killbe ültetett
Muskátlik, néhány pad, ott ettünk akkor
Is, ez volt a zárlat: bágyadt ég,
Kitűnő fáradtság, a jegenyék borzonganak,
Zizegnek fönn, a muskátlik alig
Rebbernek, sóntésből recseg a meccs,
Mi hallgatunk, „finom a hal”, nézem a
Papírtányéron a lefosztott vázat, olyan,
Mint az a halott csónaktest, egy sirály
Körözött, emlékszem, fönt, és mintha
Álomban, nehéz tagokkal, evezéstől,
Vízről, naptól kábán indulunk, a
Sarkon, mielőtt a platánsorba lépnénk,
Visszanézünk, még egyszer a Duna és a
Poros töltésút, amit olyan rég ismerünk,
Lejátsszódik, gördülnek föl a csónakok,
Itt-ott biciklisek, pocakos partiak,
Gyerekek, cserzett öregasszonyok, és,
Mintha függőnyt húzna el, víztajtékban,
Párában lebukik a Nap, még épp kiköt a
Hófehérke, lágyan csapkodja a stégeket.

Az evezősök nem hagyhattak sok vizet és iszapot a fából készült csónaktestekben, mert akkor elkorhadtak volna, írtam följebb, és most hozzáteszem, hogy az elhasználódott vagy fölöslegesnek ítélt csónakokba viszont németes, osztrákos kedélyességgel szokás lett földet hordani, virágokat telepíteni. A virágládaként hasznosított hajók hamar szétrohadnak, és akkor jöhet a következő. A muskátli, a kispolgáriság jellegzetes növénye így győzedelmeskedik az evezősök világa fölött – kultúrák harca ez. De a lírai én kevésbé a vesztes kultúrát siratja ezúttal, inkább a testek veszendőségének egyik példajaként látja és látatja a halott csónaktestet a halcsontváz mellett.

Nincs kimondva, hogy ez az utolsó alkalom, mégis evidens. Evidens az is, hogy a platánsor „mesés”, a végében kikötő hajó pedig a Hófehérke nevet viseli, meg hogy a platánok törzséről hulló száraz kéregdarabok papirusztekercsek.